

AGRAR SEKTORNI RIVOJLANTIRISHNING OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDAGI O'RNI

URGANCH DAVLAT UNIVERSITETI

Mustaqil izlanuvchisi, Ibragimov Nodir Nusriddinovich

Annotatsiya: Mamlakat miqyosida oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash hamda yangi yondashuvlarni izlash, oziq-ovqat xavfsizligini masalasi barcha davlatlar qatori O'zbekistonning ham mustaqilligi, ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy barqarorligini ta'minlash masalalari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: xavfsizlik, tadbirkorlik, samaradorlik, strategiya, ekologik vaziyat, oziq-ovqat sanoati, ishlab chiqarish, qishloq xo'jaligi.

Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash har qanday mamlakat iqtisodiy strategiyasi va siyosatining muhim ustuvor yo'nalishi bo'lib, jamiyatdagi siyosiy, ijtimoiy, millatlararo barqarorlik uni amalga oshirish samaradorligiga bog'liqdir. Buning uchun mamlakat oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash tizimi va uni amalga oshirish mexanizmi shakllantirilishi lozim bo'ladi. Mamlakatda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash tizimi va mexanizmini shakllantirishning asosiy maqsadi va vazifalari uning oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash strategiyasida belgilab qo'yilgan bo'ladi. Oziq-ovqat xavfsizligi muammosini global miqyosda xalqaro tashkilotlar va maxsus organlar (FAO, Xalqaro savdo tashkiloti, Oziq-ovqat xavfsizligi qo'mitasi) hal qiladilar. Ularning asosiy vazifasi insoniyat rivojlanishini ta'minlash maqsadida davlatlar iqtisodiyotini barqarorlashtirishga ko'maklashishdir. Mazkur vazifalarni amalga oshirish: –ishlab chiqarish hajmini oshirib borishga ta'sir ko'rsatuvchi uzoq muddatli dastur va loyihalarni ishlab chiqish va joriy etish; –zaxiralarni yaratish va noqulay iqtisodiy va ekologik vaziyatlarda yordam tashkil qilish orqali amalga oshiriladi. Davlat va davlatlaro darajada oziq-ovqat xavfsizligining asosiy maqsadi iqtisodiyotning barqaror rivojlantirish va oziq-ovqat mahsulotlari bozorlarini muvozanatlashtirishdan iborat. Mintaqaviy darajadagi asosiy maqsad-aholining barcha guruhlari oziq-ovqatlarni o'rnatilgan me'yorlarga muvofiq iste'mol qilinishini kafolatlaydigan darajadagi daromadlar bilan ta'minlashdir.

Aholining ijtimoiy guruhlari darajasida oziq-ovqat mahsulotlarini ularning miqdori, assortimenti, sifati bo'yicha ratsional me'yorlarga muvofiq ovqatlanishini ta'minlash zarur. Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning har bir darajasida mazkur jarayonni boshqarish tegishli ma'muriy organlar tomonidan amalga oshirilishi kerak. Ushbu organlarning vazifalari zarur mahsulotlarni samarali ishlab chiqarish uchun; ularga qarashli hududlarda yashovchi aholining tavsiya etilgan miqdorda mahsulotni sotib olish imkonini beradigan daromadga ega bo'lishlari uchun; savdo

tarmoqlariga oziq-ovqat mahsulotlarini yetkazib berilishini ta'minlash uchun; mahsulotlarning sifati va xavfsizligini nazorat qilish uchun shart-sharoitlarni yaratishdan iborat. Davlatlararo darajada oziq-ovqat muammolarini hal qilish boshqa mamlakatlarda oziq-ovqat taqchilligini bartaraf etishga ko'maklashishi bilan bog'liq. Bu uchun mamlakatlar davlatlararo hamkorlikda ishtirok etadilar, xalqaro oziq-ovqat xavfsizligini yaratishga hissa qo'shadilar. Bunda ular o'zlarining raqobatbardosh ishlab chiqarishlarini rivojlantirishni va hududlarning hamda barcha ijtimoiy guruhlarining o'z-o'zini ta'minlashlarini rag'batlantiradi. Oziq-ovqat xavfsizligining har bir darajasi o'zaro bog'liq va o'zaro bir-birini taqozo etuvchi ichki va tashqi omillar ta'sirida shakllanadi. Oziq-ovqat xavfsizligiga erishish quyidagi muhim vazifalarni davlat tomonidan amalga oshirishni taqozo etadi:

1. Aholi bandligi sohasida samarali siyosatni olib borish;
2. Oziq-ovqatga ega bo'lishda tengsizlik va qashshoqlikni bartaraf etishga yo'naltirilgan ijtimoiy siyosatni olib borish;
3. Oziq-ovqat mahsulotlarini turli-tuman, barqaror va intensiv ishlab chiqarishga erishish, uning samaradorligini oshirish;
4. Xomashyo va oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish va qayta ishlashda ilg'or texnologiyalarni joriy etishga ko'maklashish;
5. Hududlarni xomashyo va oziq-ovqat mahsuloti bilan o'zini ta'minlash va xalqaro mehnat taqsimoti afzalliklardan samarali foydalangan holda qishloq xo'jaligini joylashtirish va ixtisoslashtirishni takomillashtirish;
6. Faol tashqi iqtisodiy siyosatni olib borish, eksport-import faoliyatini optimallashtirish;
7. Agrar sektorni investitsiyalash. Barqarorlik: oziq-ovqat ta'minoti uzilmasligi uchun aholi, oila yoki alohida har doim oziq-ovqatga ega bo'la olish lozim. Ular kutilmagan hodisalar (masalan, iqtisodiy yoki iqlimiy bo'ron) yoki tsiklik hodisalar (masalan, iqlimiy oziq-ovqat tanqisligi) tufayli oziq-ovqatdan uzilib qolmasligi lozim. Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda Oziq-ovqat sanoati ham muhim ro'l o'ynaydi.

Shundan kelib chiqib oziq-ovqat sanoati korxonalari uyushmasining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat qilib belgilangan:

uyushma tarkibidagi oziq-ovqat korxonalari manfaatlarini qimoya qilish, ularning ish faoliyatiga bozor iqtisodiyoti mexanizmlarini jalb etish;

oziq-ovqat mahsulotlari ichki va tashqi bozorini o'rganish, marketing izlanishlarini tashkil etish;

korxonalarni modernizatsiyalash va texnik jixozlash, investitsiyalarni jalb etish;

korxonalar tomonidan ishlab chiqariladigan mahsulotlarni standartlashtirishga ko'maklashish;

uyushma tarmog'idagi korxonalarga axborot ko'magi berish, kadrlarni tayyorlash va malakasini oshirishni tashkil etish. "O'zbekoziqovqatxolding" xolding

kompaniyasi faoliyatining asosiy vazifalari vayo'nalishlari etib quyidagilar belgilangan:

meva-sabzavot hamda boshqa oziq-ovqat mahsulotlarining ichki va tashqi bozorlarini o'rganish bo'yicha chuqur marketing tadqiqotlari o'tkazish va buning asosida tarmoqni o'rta va uzoq muddatli istiqbolda rivojlantirish dasturlarini ishlabchiqish;

yuqori qo'shilgan qiymatga ega ichki va tashqi bozorlarda xaridorgir bo'lganyuqori sifatli oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish maqsadida tarmoq korxonalarida qishloq xo'jaligioziq-ovqat xom ashyosini yanada chuqur qayta ishlash zamonaviy texnologik siklini tashkil etish;

qishloq xo'jaligimahsulotlari ishlab chikaruvchilari, qayta ishlash korxonalari, tayyorlash va sotish tashkilotlari urtasida bozor munosabatlari asosida, uning tayyorlanishi, saklanishi, yanada chukurroq qayta ishlanishi va sotilishinihisobga olgan holda ishlab chikarilgan qishloq xo'jaligioziq-ovqat xom ashyosi xarakatining zamonaviy logistikasini keng joriyetish;

Bugungi kunda tabiatga befarq munosabat, unga antropogen ta'sirning kuchayib borishi, isrofgarchilik, ilg'or va rivojlanayotgan davlatlar o'rtasidagi oziq-ovqat balansi bo'yicha farqning o'sayotgani, iqlim o'zgarishlari qator salbiy omillarni keltirib chiqaryapti. Noz-ne'matlarimiz, chuchuk suv, ummonlar, o'rmonlar, biologik xilma-xillik keskin sur'atlarda kamayib bormoqda, er unumdorligi pasayib, tuproq degradatsiyaga uchrayotir. Oqibatda, BMT ma'lumotlariga ko'ra, hozirda jahon aholisining 815 million nafari och qolayotgan bo'lsa, 2050 yilga borib bu soni 2mlrd. kishiga etadi. Ularning 12,9 foizi rivojlanayotgan mamlakatlarda yashaydi. Hozirgi kunda har yili 3,1 nafar bola aynan shu sabab hayotdan ko'z yummoqda. Qolaversa, sayyoramizdagi har to'rt bolaning bir nafari o'z yoshiga nisbatan o'smay qolgani aniqlangan. Maktab yoshidagi 66mln. o'g'il-qiz darslarga beixtiyor och keladi. Shulardan 23mln. Afrikada istiqomat qiladi. Qishloq xo'jaligi dunyodagi eng katta ish beruvchi tarmoqdir. Bugunkurraizamin aholisining 40 foizi aynan shu soha orqali tirikchilik qiladi. Bu qashshoq qishloqlardagi oilalar uchun daromad keltiruvchi va bandlikni ta'minlovchi asosiy manbadir. Rivojlanayotgan mamlakatlarda asosan lalmi bo'lgan besh million kichik fermer xo'jaliklari oziq-ovqatning 80 foizini etkazib beradi. Shunday ekan, mazkur jabhaga investitsiya kiritish aholi qatlamlari oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash qatorida mahalliy va tashqi bozorlarga mahsulot etkazib berish bo'yicha mamlakat imkoniyatlarini oshiradi. Yaqinda BMT tomonidan sohada yana bir tashabbusga qo'l urildi. Zero, ayni paytda oziq-ovqat mahsulotlapiga bo'lgan talab oshyapti, aholi coning o'sishi asnosida jon boshigaicete'mol ko'paymoqda. Binobarin, so'nggi uch yilda mamlakatimizda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash, qishloq xo'jaligi mahsulotlari sifatini va eksport salohiyatini oshirishga bo'lgan yondashuv mutlaqo o'zgardi, davlat siyosatining

ustuvor yo'nalishiga aylantirildi. O'zbekistonda qishloq xo'jaligi iqtisodiyotning yetakchi tarmog'i sanaladi. Unda 3,6 million kishi, ya'ni iqtisodiyotda band bo'lganlarning 27 foizi ishlaydi. YaIMda tarmoq ulushi 32 foizga teng bo'lsa, sohada foydalaniladigan yer maydonlari respublika hududining 45 foizini egallaydi. Hozirgi vaqtda 117180 dan ortiq turdagi qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat mahsulotlari 80dan ortiq mamlakatga eksport qilinayotgani diqqatga sazovor albatta. Oziq-ovqat mahsulotlari importi ayrim sub'ektlar tomonidan monopoliyaga aylantirildi. Xorijdan keltirilayotgan shakar, qand, o'simlik yog'lari va boshqa oziq-ovqat mahsulotlari ichki bozorda ko'payishi hamda narx-navo pasayishiga xoizmat qilishi kerak. Pirovardida iste'mol tovarlari respublika tovar xom ashyo birjalarida sotilmoqda. Ichki iste'mol bozorida narx-navoni barqarorlashtirishga ko'maklashish jamg'armasi mablag'lari hisobidan yuqoridagi mahsulotlar importi tovar-xomashyo birjalari va xorijiy birjalar elektron savdolari tizimi orqali amalga oshirilyapti. Oziq-ovqat mahsulotlarining xaridi jamg'arma tushumi va xarajatlari yagona portalda e'lon qilib borilmoqda

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Sh.M.Mirziyoev Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi// -T.: "O'zbekiston". 2022. -412 b.
2. Drucker P. Innovation and Entrepreneurship. Practice and Principles. -London: Heinemann, 1984.
3. Shokirova F.N. Innovatsiyalar asosida barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashning ayrim nazariy jihatlar. // "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. No 5, sentyabr-oktyabr, 2018.
4. Muxammadiyeva Yu.Yu. Mintaqa salohiyatini oshirishda innovatsiyalar va investitsiyalarni rag'batlantirishda klaster yondashuvining o'rni. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14871999>
5. Ibragimov, n. N. (2021, april). An imitation model of the development of public utilities. In archive of conferences (vol. 19, no. 1, pp. 18-20).
6. Ibragimov, n. N. (2021, april). Empirical modeling of public utilities. In archive of conferences (vol. 18, no. 1, pp. 19-20).
7. Yusupovna, Muxammadiyeva Yulduz. "Qashqadaryo viloyati salohiyatini iqtisodiy tahlili." journal of universal science research 1.11 (2023): 371-374.